

Мої перші уроки про владу

Негр, нігер (іменник, зневажл.) — презирлива назва для позначення чорношкірої чи темношкірої людини. Слово «нігер» використовується як вкрай негативне та образливе слово щонайменше з вісімнадцятого століття. Нині воно залишається одним з найобразливіших слів щодо расового походження.

Даррен Пейдж був невисоким підлітком років п'ятнадцяти і мав більше влади, ніж будь-яка інша людина його віку, знайома мені: він був білим і мав банду. Під словом «банда» я маю на увазі не сучасне американське значення — там не було ні наркотиків, ні зброї чи ножів. Це була просто групка з чотирьох-п'яти підлітків. Але для мене, одинадцятирічної дівчинки, вони були бандою, а їхньою зброєю знищення були слова, які вони постійно повторювали.

Даррен Пейдж ніколи не був для мене «Дарреном» — він завжди був «Дарреном Пейджем». Я б ніколи не наважилася називати його лише на ім'я. Насправді я навіть ніколи й не називала його по імені в обличчя: я знала своє місце.

Ми ходили до однієї школи і жили поруч у робітничому передмісті в англійському графстві Кент. Ми називали цей район

Гай: будинки колом з парком посередині. Це був парк з 1980-х років, а отже, дитячі майданчики були простими, веселими та небезпечними. Вони точно не відповідали сучасним стандартам безпеки. Під гойдалками для найменших – бетонні плити, під гойдалками для старших – теж бетонні плити. І величезна металева гірка, яка влітку обпікала сідниці, а взимку була занадто холодною, щоб з'їжджати з неї. А знизу знову ж таки чекала бетонна плита. Карусель вважалася штаб-квартирою Даррена Пейджа.

У парку я часто гралася зі своєю найкращою подругою Енн та її братом Алексом. Ці двоє жили по інший бік парку, тож логічно, що нашим місцем зустрічей був майданчик. Ми були гарними друзями, якщо не брати до уваги постійні «владні ігри» Енн: час від часу вона раптово змінювала свою думку про те, чи була я її найкращою подругою, чи ні. Через те, що змалку я жила в прийомних сім'ях, у мене була сильна внутрішня потреба бути тією, кого обирають, – щоб належати до певної спільноти. І те, що мене обирала Енн, давало мені максимальне відчуття такої належності.

Але коли ми гралися в парку, вигадуючи п'єси та пісеньки, що здавалися нам нічогенькими витворами нашої колективної уяви, то завжди відчували цю постійну загрозу від Даррена Пейджа. Його будинок стояв на узвишші, звідки було видно весь парк, тож завжди можна було побачити, коли він наближався, і ми втрьох завжди були наготові. Спогади про те, що відбувалося, коли Даррен Пейдж наближався до нас, різні. У деяких випадках ми трое тікали – так швидко, як тільки могли – до когось додому і ховалися там (до чийого дому бігти, залежало від того, скільки часу в нас було на втечу з моменту, коли ми помічали його наближення). Зазвичай

ми мали від однієї до трьох хвилин – залежно від того, з якою швидкістю рухався він і його банда.

Та хай би скільки хвилин у нас було – одна чи три, – я завжди чула расистські образи, що дзвеніли в моїх вухах, поки ноги щодуху несли мене геть.

– О, срана негритоска тут! – кричав Даррен Пейдж. – Так і думав, бо відчув, як щось смердить!

– Так смердять мавпи! – кричав уже якийсь інший голос, і всі сміялися.

Дитяча примовка каже, що «палички і камінці зроблять будь-кому синці, а слова-образи ніколи не зранять». Але ті слова мене насправді ранили – вони стали саундтреком мого дитинства. Дорослішання, коли в тебе за спиною немає цілого села*, дається взнаки.

У деяких випадках я була рішуче налаштована лишатися й зухвало відстоювати своє право бути в парку. Я гойдалася на гойдалках із Енн і Алексом, коли наближались Даррен Пейдж і його банда.

– Цього разу ми лишаємося, – казали ми одне одному. – Лишаємося!

Банда Даррена Пейджа оточувала нас колом, і тоді у нас не було іншого вибору, крім як залишитися. Те, що здавалося нам вольовим проявом влади з нашого боку, раптом ставало нашою поразкою. Тепер ми просто мусили залишатися і не могли нікуди піти. Ми продовжували гойдатися, насторожені, а вони чіплялися, цькували і принижували мене расистськими коментарями, ще й нападали на Енн і Алекса за те, що були зі мною.

* Алюзія на африканську приказку, що стверджує: аби виростити дитину, потрібне ціле село.

Іноді ми намагалися огризатися, проте вони були старші й жорстокіші. І їм, і нам було очевидно, що ми були цілковито безвладні: влада належала їм.

Нам ніколи не вдавалося зберігати рішучість довго. Доволі скоро нас настільки зачіпали ці образи, що хтось ішов геть першим, а інші слідували. Іноді — зі сльозами на очах. Іноді вигукували образи у відповідь, а ці хлопці їх висміювали. Іноді нас переповнювала така лють, яку не передати словами.

Чорношкірій прийомній дитині в Англії 1980-х років точно не позаздриш.

Тепер мені цікаво, що про все те думали Енн і Алекс. Вони вирішили бути моїми друзями, що дуже сміливо з їхнього боку, — адже вони були білі і їх цькували за дружбу зі мною.

Однак наша дружба трохи мене спантеличувала. Я вважала, що якщо вже Енн хотіла зі мною дружити, то значить, вона моя щира подруга. А проте вона завжди грала зі мною у «владні ігри». Але я була готова на все заради її схвалення, і саме з цієї причини я вперше пішла на крадіжку в крамниці. В одинадцять років я все ще дуже любила свою ляльку (білого пупса), але Енн чітко дала зрозуміти, що я маю подорослішати, а крадіжка з крамниці — це якраз і є спосіб подорослішати. Здається, моїм першим «завданням» було вкрасти солодощі. Мені вдалося. І я зненавиділа свій вчинок.

Мене врешті-решт спіймали на крадіжці канцтоварів із фруктовим запахом, що були популярні у 1980-х. Я полюбляла канцтовари тоді, люблю їх і досі. Коли я виходила з крамниці, рука продавчині опустилася мені на плече. Я досі відчуваю вагу тієї руки і пам'ятаю, як мені було тоді соромно.

Я ніколи не вважала, що крадіжки в крамницях — це «круто». І робила це, бо хотіла належати до спільноти — Енн, — і таким був «вступний внесок». Чекаючи, коли мене забере поліція, я думала лише про те, що мої прийомні батьки неодмінно відшлють нас із сестрою геть. На той час ми жили у прийомній сім'ї, яка й так постійно лякала нас відправкою «назад у Нігерію» (хоча ми обидві й народилися в Англії). Але коли я їхала в поліцейській машині додому, щоб вислухати всі нотації, поліцейський дуже налякав мене варіантом, який змусив добряче замислитися:

— Я ж можу вас розділити, тебе і твою сестру, і ви більше ніколи не побачитеся, — сказав він.

Я не хотіла, щоб мене відсиляли «назад у Нігерію» — місце, що його білі люди демонізували для мене все моє дитинство, однак я би поїхала куди завгодно, аби лише разом із сестрою. Тоді я ще не знала, що в поліцейського немає повноважень розлучити нас. Зате точно знала, що він має більше влади, ніж я, тому й повірила йому.

Відтоді я дуже добре пам'ятаю, що жоден дорослий ніколи не заступився за мене. Жоден дорослий не сказав Даррену Пейджу, що він робить щось неприйнятне. Ніхто не дав мені відчуття, що ми маємо повне право бути в парку так само, як усі інші. Це була Англія 1980-х років, я була темношкірою, тож усе відбувалося саме так. Я ніколи не розповідала прийомним батькам про расистські образи, які щодня чула в парку чи в школі. Я вважала, що так влаштовано світ: мене як «чорнишку» та «голлівгоа»* в найкращому випадку будуть тер-

* Голлівгоа — вигаданий темношкірий персонаж книжок 19 ст. авторства американської художниці Флоренс Кейт Аптон, який зображувався як ганчіркова лялька.

піти — і не більше. Я не хотіла бути для прийомних батьків тягарем — таким, що змусить їх передати нас наступним незнайомим людям або «відіслати назад у Нігерію».

Кажуть, що коли людина опиняється внизу владної структури (як-от я), потреба в гідності та виживанні спонукає її знайти когось, хто, на її думку, перебуває ще нижче, ніж вона сама.

За щасливим збігом обставин на нашу вулицю переїхала Рут.

Будинок Рут стояв трохи далі, ніж наші. Зі свого палісадника вона могла бачити наш дім, а ще будинки Даррена Пейджа та Енн з Алексом. Її дім не належав до кола будинків навколо парку, з яких складався Гай, тож з огляду на розташування вона не зовсім належала до нашого товариства. І коли вона переїхала, було вирішено, що вона та її сім'я — це «циганва» (образливе слово, яким називають ромів). Хоч насправді сім'я Рут не належала до ромів — етнічної групи з багатою і яскравою історією, що зазнала серйозної дискримінації протягом 1980-х років. Але їх називали «циганвою», тому що вони були біднішими за всіх нас. На соціальній драбині вони стояли нижче від найнижчих.

Пригадую, як зустріла Рут уперше: вона була сором'язливою і дуже гарненькою — будь-яка блондинка для мене була дуже гарненькою. Але її одяг і обличчя були брудними. Було очевидно, що в її сім'ї менше грошей, ніж у наших.

Рут не зробила нікому з нас нічого лихого. Усе, чого вона хотіла, — щоб її запросили пограти, прийняли в товариство, щоб вона стала його частиною — усе те саме, чого прагнула і я. Але на жаль, цього так ніколи й не сталося, бо я відчула, що в ієрархії Гаю вона перебувала навіть нижче за мене, і в мене з'явився шанс використати ту мізерну можливість здобути владу.

Вдаючи з себе доброзичливих і невинних, ми кликали Рут і запрошували її до парку. Перші кілька разів вона була щиро-сердою, захопленою й охоче гралася зі своїми новими сусідами. Але з часом її запал згас, бо в нашому уявленні «гра» полягала в тому, що ми ставилися до неї як до об'єкта насмішок, а не як до подруги.

Ми поводитися з нею жакливо: глузували з неї, цькували й ганьбили її за що тільки могли: за одяг (хоча більшість моїх речей була з благодійних магазинів ще до того, як це стало трендом), будинок (його «немитий» запах відчувався ще з вулиці), за її шепелявість, за батьків. Ми скубли її як тільки могли, тому що це давало нам відчутти владу. Тепер я здобула владу, як і Даррен Пейдж.

Одного дня мені сяйнула ідея, яка була такою гарною, такою смішною, що мала запам'ятатися на все життя. Я розповіла Енн та Алексу про свій план і була дуже ним задоволена. Це було геніально: остаточне приниження для Рут і остаточний виграш у «владній грі» для мене.

*

Коли ми всі підійшли до будинку Рут, вона не дуже хотіла виходити до нас. Але її мама захотила дочку «піти погратися з хорошими дітьми». Ми пішли з нею в парк біля нашого будинку і запропонували їй цукерку, загорнуту в блискучий папір. Вона вагалася, та ми наполягали. Врешті-решт вона погодилася з'їсти її.

Пригадую, як мої очі бігали між цукеркою, обличчям Рут та обличчями моїх спільників, коли вона почала розгортати ту цукерку. Я молилася, щоб вона не помітила і не відчула запаху того, що ми туди поклали. Я не чула смороду, тож думала, що